

DROP'INSPIRATION

Policy paper

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

DROP'INSPIRATION

Policy paper

DROP-IN Project

2018-1-FR01-KA201-047884

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Project coordinator

PISTES-SOLIDAIRES (France)

Project partners

Know and Can Association (Bulgaria)

CSC DANILO DOLCI (Italy)

IS "DUCA ABRUZZI - LIBERO GRASSI" (Italy)

GULBENES NOVADA PAŠVALDĪBA (Latvia)

UNIVERSITY COLLEGE LEUVEN (Belgium)

119 SECONDARY SCHOOL "ACADEMICIAN MIHAIL ARNAUDOV" (Bulgaria)

COLLEGE ROSA PARKS (France)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License except as explicitly stated otherwise

INHOUDSOPGAVE

Project Inleiding	5
Abstract	7
Achtergrondinformatie	9
Achtergrond van het project	9
Doelstellingen en streefdoelen van het project	10
Doelgroepen van het project	11
Methodologie	12
Projectfasen	12
Literatuuroverzicht	14
Beleidscontext	21
Lokale experimenten	23
Analyse van bevindingen	25
Evaluatie van de plaatselijke “peer training” (opleiding van leerkrachten):	25
Testen van methoden met leerlingen: Online portfolio	27
De reacties van leerkrachten en leerlingen in een notendop	28
Beleidsopties en aanbevelingen	29
DROP’IN beleidsopties en aanbevelingen van het “Interventiebeleid” van de Raad:	30
Aanbevelingen voor beleidsmakers	35
Conclusie	37
Bijlagen	39
Ontwikkeling van bekwaamheden en implementatie van dropins	39
Bibliografie	51

PROJECT INLEIDING

Wat

Formeel en niet-formeel onderwijs moeten elkaar ontmoeten om leerlingen te motiveren en vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan. Het DROP'IN-project stelt voor, een innovatie tot stand te brengen door deze twee complementaire omgevingen te benutten. Dit omvat het motiveren van voortijdige schoolverlaters om terug te keren naar school en actieve actoren te worden in hun leerproces en beoogt ook de motivatie van jongvolwassenen voor hun schoolopleiding te vergroten. Dit kan indirect vroegtijdig schoolverlaten voorkomen.

Concreet betekent dit de invoering van niet-formele methoden in formele omgevingen (scholen) via partnerschappen tussen verenigingen, gemeenten, universiteiten en scholen. Leraren en deskundigen op het gebied van niet-formeel onderwijs werken samen bij elke stap van het project. Het thema onderwijs wordt in zijn geheel genomen en niet beperkt tot het veranderen van onderwijsmethoden.

Waarom

Voortijdig schoolverlaten is een echt sociaal probleem. De werkloosheid onder jonge voortijdige schoolverlaters bedraagt meer dan 40%. In Frankrijk worden de gecumuleerde kosten in verband met schooluitval gedurende het hele leven van een individu geschat op 230 000 euro. Voor de staat betekent dit een schuld van bijna 30 miljard euro per jaar. Voor jongeren heeft de situatie grote sociale en economische gevolgen. Er zijn tal van redenen voor schooluitval en de verklaringen daarvoor zijn niet altijd op school te vinden.

Wie

Het Drop'In-project telt acht partners uit vijf Europese landen: Frankrijk, Italië, Letland, Bulgarije en België.

Wanneer

Het project is in september 2018 van start gegaan en is in februari 2021 afgelopen. Wegens de noodsituatie van Covid-19 heeft het project een verlenging van zes maanden gekregen tot augustus 2021.

Hoe?

- Door niet-formele onderwijstechnieken die in scholen kunnen worden gebruikt, in één catalogus te verzamelen
- Door de overdracht van kennis en knowhow van deskundigen aan leraren via een lerarenopleiding
- Door leerkrachten beter in staat te stellen niet-formele activiteiten in hun beroepsomgeving te integreren door middel van intercollegiale leeractiviteiten

Resultaten

1. Een state of the art onderzoek
2. 1 catalogus van 40 niet-formele leertechnieken
3. 1 overdraagbaar opleidingsprogramma waarbij gebruik wordt gemaakt van niet-formele leertechnieken voor leraren
4. 1 portfolio online waarin de geteste methoden worden belicht
5. 1 beleidsnota
6. Verspreidingsactiviteiten

ABSTRACT

Voortijdig schoolverlaten is een echt maatschappelijk probleem. Voor jongeren heeft deze situatie grote sociale en economische gevolgen. De redenen voor schooluitval zijn velerlei en de verklaringen ervoor zijn niet altijd binnen de school te vinden. Het gaat eerder om sociale en economische redenen, educatieve en gedragsredenen, etnisch-culturele redenen, en ten slotte schommelingen op de arbeidsmarkt. Het is een vaststaand feit dat in 2017 gemiddeld 10,6 % van de jongeren (18-24 jaar) in de EU-28 voortijdig onderwijs en opleiding verlieten.

Dit beleidsdocument van het Drop'In project is gericht op het versterken van de capaciteit van leraren en belanghebbenden in het onderwijsveld om schooluitval te verminderen en de werkloosheid die met uitval samenhangt verder terug te dringen. Specifiek door het creëren van trainingsmaterialen en het aanbieden van trainingsinstanties op het gebied van non-formele educatie. Om de stelling te toetsen dat niet-formele educatie een positieve rol speelt bij het motiveren van leerlingen, wat direct en indirect leidt tot het vasthouden van leerlingen, is een catalogus van 40 niet-formele educatiemethoden opgesteld, is een lerarenopleiding over deze methoden gegeven en is een lerarenopleidingsmodule opgesteld. Gegevens over het uittesten van deze niet-formele methoden met leerlingen zijn verzameld via een online portfolio waarin niet alleen de indrukken van de leraren, maar ook die van de leerlingen zijn bijgehouden.

Volgens de Raad van Europa wordt niet-formeel leren veel gebruikt en is het een veelbesproken begrip in de jeugdsector. Het staat voor een reeks kernbeginselen, methodologieën en benaderingen voor het leren, die gewoonlijk de nadruk leggen op de intrinsieke motivatie van de leerlingen, vrijwillige deelname, kritisch denken en democratische agency ¹. Voorts wordt, volgens de Europese Raad, algemeen erkend dat niet-formeel leren miljoenen jonge Europeanen dagelijks unieke leermogelijkheden biedt.

1 <http://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/non-formal-learning>

Ter ondersteuning van dit sterke besef van de positieve effecten van niet-formeel leren in formele settings worden in dit document beleidsaanbevelingen in verband met het geadviseerde “*interventiebeleid*”² op het niveau van de school of opleidingsinstelling en op individueel niveau belicht en harmonieus gepresenteerd in relatie tot de activiteiten en resultaten van de “Drop’In”. Dit wordt gevolgd door aanbevelingen voor beleidsmakers in de onderwijssector op vier niveaus: regionaal, nationaal, subnationaal en organisatorisch in de context van *professionele ontwikkeling in het onderwijs, leerplanontwikkeling en monitoring & beoordeling*.

Tenslotte bevat het document een gedetailleerde bijlage over de ontwikkeling van de competenties van de leerkrachten in het kader van de uitvoering van het project.

2 Idem

ACHTERGRONDINFORMATIE

Achtergrond van het project

Meer dan 1 op de 10 jongeren in de EU is voortijdig schoolverlater. Volgens de EU wordt elke burger die alleen kleuter-, basis- of lager secundair onderwijs heeft genoten of minder dan twee jaar kort hoger secundair onderwijs heeft gevolgd, als voortijdig schoolverlater beschouwd. De EU heeft de bestrijding van voortijdig schoolverlaten tot een van haar prioriteiten gemaakt en streeft ernaar het percentage voortijdige schoolverlaters tegen 2020 tot minder dan 10% terug te dringen.

De afgelopen jaren is er in de EU hard gewerkt om het aantal voortijdige schoolverlaters terug te dringen. Hoewel verschillende landen hun doelstellingen al hebben gehaald, is in sommige landen het aantal voortijdige schoolverlaters tussen 2011 en 2016 gestegen (bijvoorbeeld in Bulgarije) en is uit een studie van de statistieken van Eurostat gebleken dat er binnen de landen verschillen kunnen bestaan, vooral tussen landelijke en stedelijke gebieden. Om schooluitval tegen te gaan, is het overheidsbeleid sterk gericht op het vinden van oplossingen voor jongeren die de school reeds hebben verlaten. Ook moet belang worden gehecht aan de preventie van voortijdig schoolverlaten (VSV), aan projecten die erop gericht zijn leerlingen aan te moedigen gemotiveerd te blijven op school.

DROP'IN is in overeenstemming met de aanbevelingen van de EU-werkgroep voortijdige schoolverlaters, die bijvoorbeeld stelt dat “uit onderzoek blijkt dat een ondersteunende relatie tussen de leraar en de leerling de sterkste voorspeller is van schoolbetrokkenheid en schoolprestaties”. Maar leerkrachten worden geconfronteerd met nieuwe uitdagingen en hebben meer taken wat betreft de ondersteuning van hun leerlingen. Leerlingen motiveren vereist dat de leerkrachten zelf toegewijd zijn, daarom is het van essentieel belang nauw met hen samen te werken en hen te steunen.

Dus ook al zullen de leerlingen tussen 12 en 18 jaar de voornaamste begunstigden van de projectactiviteiten zijn; de leerkrachten zijn de voornaamste deelnemers. Het project richt zich op

de onderwijsgemeenschap in brede zin door het creëren van onderwijsallianties die ouders, instellingen en verenigingen omvatten.

De transnationale dimensie van het project is van cruciaal belang: vroegtijdig schoolverlaten is een realiteit in de partnerlanden waar beleid en experimenten worden uitgevoerd om het percentage te verlagen. De uitwisseling van ervaringen en expertise biedt een platform dat ruimte biedt om afstand te nemen van de huidige situatie en ruimte biedt om nieuwe oplossingen te creëren. Het partnerschap heeft experimenten in verschillende contexten mogelijk gemaakt om een passende oplossing te bieden voor Europese realiteiten (plattelandsomgeving, stedelijke omgeving, studenten met een migratieachtergrond ...).

Doelstellingen en streefdoelen van het project

Projectdoelen	– <i>Vermindering van schooluitval</i> – <i>De werkloosheid als gevolg van vroegtijdige schoolverlating terugdringen</i> – <i>Jongeren motiveren om productieve actoren in de samenleving te zijn</i> – <i>Om het zelfvertrouwen van jongeren te vergroten</i> – <i>Sterke relaties tussen leerkrachten en leerlingen tot stand brengen</i>
Algemene doelstellingen	– <i>Verzamelen van niet-formele onderwijstechnieken die op scholen kunnen worden gebruikt</i> – <i>Kennis en knowhow overdragen van deskundigen aan leerkrachten</i> – <i>de capaciteit van leerkrachten om niet-formele activiteiten in hun beroepsomgeving te integreren, versterken</i>

Specifieke doelstellingen	– Een partnerschap tot stand brengen tussen verenigingen, gemeenten, universiteiten, ouders en scholen. Het doel is de mogelijkheid te creëren om de onderwijsgemeenschap samen te brengen en te betrekken – Een inventaris maken van de opleidingsbehoeften van leraren – De leerkrachten de mogelijkheid bieden deel te nemen aan een opleiding waarbij uitsluitend niet-formele onderwijsmethoden worden gebruikt – Het ontdekken en testen van animatietechnieken die kunnen worden overgedragen – Om hun kennis te delen en leerkrachten te ondersteunen
----------------------------------	---

Doelgroepen van het project

De directe doelgroepen van de projecten zijn:

Leerlingen tussen 12 en 18 jaar die naar school gaan. In reguliere scholen, scholen voor technisch en beroepsonderwijs en inclusieve scholen, en in alle studierichtingen.

Leraren die lesgeven aan een bovengenoemde doelgroep van leerlingen.

Verder richt het project zich op de bredere onderwijsgemeenschap en belanghebbenden. Daartoe behoren de ouders, onderwijsinstellingen en gemeenschapsorganisaties voor capaciteitsopbouw.

METHODOLOGIE

Projectfasen

Het project is verdeeld in drie fasen. Elke fase omvat specifieke intellectuele outputs (IO).

Projectfasen	Wat is er gedaan
Fase één Jaar 1	1. Er is onderzoek verricht naar de hoofdthema's van het project (DROP'INSIGHT) 2. Er is een catalogus van 40 niet-formele onderwijstechnieken opgesteld (EDUC'ACTION) 3. Er is een opleiding voor leraren in niet-formele leertechnieken ingevoerd (LEERMOGELIJKHEID) 4. Er is een opleidingsmodule voorbereid (DROP'INVOLVE)
Fase twee Jaar 2	1. Er is een onlineportfolio van niet-formele leertechnieken in verschillende talen samengesteld (DROP'IN ACTION) 2. Er is een catalogus van 40 niet-formele onderwijstechnieken opgesteld (EDUC'ACTION) 3. Er is een beleidsnota opgesteld (DROP'INSPIRATIE)
Fase drie Jaar 3	1. Er is gezorgd voor publicatie en verspreiding op nationaal en Europees niveau (DROP'INFORMATION)

Verlengingsperiode (Wegens pandemie)	1. Afronding van het testen van niet-formele methoden met leraren en leerlingen 2. Afronding van de evaluatie van de testfase door leraren en leerlingen 3. De definitieve versie van het e-portfolio afwerken
---	--

LITERATUUROVERZICHT

Een gedetailleerd literatuuroverzicht met kwantitatieve en kwalitatieve gegevens over voortijdig schoolverlaten op Europees, nationaal en lokaal niveau kan worden geraadpleegd in het [DROP'INSIGHT](#)-onderzoeksrapport. Het verslag biedt een overzicht van het fenomeen voortijdig schoolverlaten aan de hand van een analyse van het overheidsbeleid en de innovatieve strategieën die bestaan om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Daarnaast bevat het een compilatie van beste nationale praktijken uit Frankrijk, Italië, Letland en Bulgarije. Bovendien bevat het verslag de standpunten en meningen van leerkrachten en belanghebbenden die in de vier bovengenoemde partnerlanden werden verzameld via focusgroep vergaderingen en individuele interviews.

Statistische gegevens op EU-niveau

In 2017 was gemiddeld 10,6% van de jongeren (18-24 jaar) in de EU-28 voortijdig schoolverlater, d.w.z. dat zij hoogstens lager secundair onderwijs hadden gevolgd en niet waren ingeschreven voor verder onderwijs of opleiding. 12,1 % van de jonge mannen en 8,9 % van de jonge vrouwen in 2017 in de EU verlieten voortijdig onderwijs en opleiding. Onder de EU-lidstaten varieerde het percentage voortijdige schoolverlaters in 2017 van 3,1% in Kroatië tot 18,6% in Malta.

Volgens Eurostat³ waren de percentages voortijdige schoolverlaters in de partnerlanden in 2017 als volgt: - Letland 8,6% - Frankrijk 8,9% - België 8,9% - Bulgarije 12,7% - Italië 14%.

Oorzaken van voortijdig schoolverlaten

Ongeacht het land wordt voortijdig schoolverlaten altijd veroorzaakt door een complexe combinatie van redenen, maar de redenen die het meest in het oog springen zijn hoofdzakelijk van sociaaleconomische aard. In de periode van het basisonderwijs houdt het niet naar school

gaan of het verlaten van de school in hoge mate verband met gezins- en gemeenschapsredenen.

Op de hogere onderwijsniveaus hebben naast de bovengenoemde factoren ook de omgeving waarin de jongeren zich bevinden, het gebrek aan goed opgeleide pedagogen om mee te werken, het ontbreken van extra kwalificaties voor de leraren om te kunnen omgaan met jongeren die gedemotiveerd zijn om aan het onderwijsproces deel te nemen, een invloed. Naast deze factoren die de slechte schoolprestaties ernstig beïnvloeden, spelen ook een geringe academische motivatie, het ontbreken van toekomstperspectieven voor de beroepsuitoefening, pesterijen, enz. een grote rol.

Sociale redenen	Sociale redenen hebben een aanzienlijke invloed op het voortijdig schoolverlaten. De meest voorkomende redenen houden verband met de gezinsomgeving. De familiegeschiedenis van voortijdig schoolverlaten, het gebrek aan steun van de ouders en de immigratiestatus kunnen een negatief effect hebben op de motivatie om te studeren. Afgezien van de gezinsomstandigheden hebben de sociale omgeving en de vriendenkring een grote invloed op de leerlingen en kunnen zij een aanzienlijke invloed uitoefenen op de beslissing om lessen over te slaan of de school vroegtijdig te verlaten.
Economische redenen	Als gevolg van financiële en economische moeilijkheden zijn veel jonge volwassenen gedwongen hun familie te helpen. Dit leidt ertoe dat hun deelname aan het leerproces wordt onderbroken.

Educatieve en gedragsredenen	Dit omvat een breed scala van problemen: lage academische prestaties en moeilijkheden bij het leren, zwakke punten in de methodologie van het onderwijs en de organisatie van het leren. De onderwijsredenen houden ook verband met de evaluatie- en beoordelingsmethoden, de kwalificatie van de leerkrachten, de leergewoonten, de negatieve instelling van de deelnemers aan het onderwijsproces en het gebrek aan motivatie, de slechte kwaliteit van de leerboeken en de afkeer van sommige schoolvakken. Veel leerlingen hebben niet het gevoel bij de schoolinstelling te horen; zij voelen zich vaak onbegrepen en oneerlijk behandeld door de leraren. Sommige persoonlijke redenen, zoals een laag gevoel van eigenwaarde, stress, angst, emotionele problemen, depressie komen ook veel voor en kunnen, indien zij niet tijdig worden ontdekt en behandeld, leiden tot voortijdig schoolverlaten en later zelfs tot sociaal isolement. Pesten en intimidatie zijn een realiteit op alle scholen ter wereld. Helaas kunnen morele, verbale en zelfs fysieke pesterijen in sommige gevallen wreed zijn.
-------------------------------------	---

Etnisch-culturele redenen	De etnisch-culturele verscheidenheid komt tot uiting in de specifieke etnische, religieuze en taalaspecten. De sterk werkzame interne regels van de groep en de druk van de etnisch-culturele tradities bij kwetsbare etnische gemeenschappen en groepen veronderstellen de specifieke redenen voor vroegtijdig schoolverlaten, de afwezigheid van cognitieve motivatie, de geringe mate van ijver voor school, het gebrek aan motivatie van de ouders voor hun kinderen om onderwijs te volgen, enz.
Gezondheidsredenen	In het kader van het beleid voor de ontwikkeling van inclusief onderwijs zet de trend om kinderen met speciale onderwijsbehoeften in het algemeen onderwijs te integreren door. De risico's van vroegtijdig schoolverlaten houden verband met het feit dat de kleuterscholen en scholen onvoldoende zijn opgeleid om deze kinderen op te nemen. Alle factoren die inherent zijn aan de faciliteiten, de onderwijsomgeving en de menselijke en financiële hulpbronnen en die niet voldoen aan de eisen voor de toepassing van de beginselen van inclusief onderwijs, behoren ook tot deze categorie.

Arbeidsmarkt & voortijdig schoolverlaten

Arbeidsmarktkenmerken hebben een grote invloed op voortijdig schoolverlaten, de beslissing om voortijdig school te verlaten wordt gezien in het kader van de human-investment theorie (Becker, 1964) waarbij op school blijven of van school gaan kan worden beschouwd als een rationele keuze waarbij leerlingen proberen te streven naar een afweging te maken tussen de opportunitetskosten en baten van verdere scholing. Volgens het onderzoek van Cabus & De Witte in 2013: het jeugdwerkloosheidspercentage, de algemene economische toestand en het minimumloon zijn arbeidsmarktinvloeden op voortijdig schoolverlaten. Ook de werkloosheidsgraad kan verschillende effecten hebben op VSV.

Het algemene werkloosheidscijfer voor volwassenen kan de beslissingen van studenten op twee verschillende manieren beïnvloeden: als studenten merken dat zowel gekwalificeerde als niet-gekwalficeerde volwassenen een vergelijkbare kans op werkloosheid hebben, zijn zij wellicht minder geneigd om verder te leren.

Andere studies hebben de rol aangetoond die schoolkenmerken kunnen spelen bij de beslissing om de school te verlaten. Het onderwijssysteem kan daarbij een belangrijke rol spelen. Europese landen verschillen sterk in de manier waarop leerlingen worden gegroepeerd.

Doorgaans zijn er twee uitersten:

- 1) de vroege groepering van leerlingen op basis van hun capaciteiten, zoals in Duitsland en Oostenrijk, en
- 2) een uitgebreid lager secundair onderwijs, zoals in Zweden en Noorwegen, d.w.z. geen vroege groepering.

Leerlingen kunnen in het hoger middelbaar onderwijs hun eigen traject kiezen. De eerste vorm van groepering is in de literatuur sterk bekritiseerd. Het blijkt dat in landen met “early tracking” kinderen uit lage sociaaleconomische milieus minder goed presteren dan kinderen in landen zonder “early tracking”. Dit toont aan dat “early tracking” de sociale ongelijkheid in de resultaten vergroot.

De rol van niet-formeel onderwijs

Hervormingen in het onderwijs in het algemeen en in de manier waarop vakken worden onderwezen in scholen in het bijzonder zijn een voortdurend proces. De onderwijshervorming heeft onder meer betrekking op het leerplan, de pedagogie of het onderwijssysteem. Hoe men het formele onderwijs op school koppelt aan alternatieve en niet-verplichte settings, bijvoorbeeld leerervaringen in informele en niet-formele settings, is een sleutelement, dat alle drie dimensies van de onderwijshervorming beïnvloedt.

Volgens de Raad van Europa is niet-formeel leren een veelgebruikt en veelbesproken begrip in de jeugdsector. Het staat voor een reeks fundamentele leerbeginselen, methodologieën en benaderingen in de jeugdsector, waarbij gewoonlijk de nadruk wordt gelegd op de intrinsieke motivatie van de leerlingen, vrijwillige deelname, kritisch denken en democratische agency⁴.

⁴ <http://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/non-formal-learning>

Voorts wordt, volgens de Europese Raad, algemeen erkend dat niet-formeel leren miljoenen jonge Europeanen dagelijks unieke leermogelijkheden biedt.

In Agenda 2020⁵ benadrukt de conferentie van ministers dat de erkenning van niet-formeel onderwijs en niet-formeel leren een grote bijdrage levert tot de toegang van jongeren tot onderwijs, opleiding en het beroepsleven.

In het Europees pact voor de jeugd⁶ werd opnieuw de nadruk gelegd op de erkenning van niet-formeel leren, hetgeen nogmaals werd bevestigd en onderstreept in het nieuwe kader voor Europese samenwerking in jeugdzaken (2010-2018)⁷: *“Als aanvulling op het formeel onderwijs moet niet-formeel leren voor jongeren worden bevorderd en erkend, en moeten betere verbanden tussen formeel onderwijs en niet-formeel leren worden ontwikkeld”.*

In die zin, en op basis van meerdere literatuuronderzoeken; of leren nu plaatsvindt in een formele setting zoals een school, een niet-formele setting zoals een gemeenschap of cultureel centrum of de informele setting van thuis, elk leren is goed en elk leren is waardevol. Elk leren draagt bij tot de groei van een individu, niet alleen cognitief, maar ook emotioneel, sociaal en op verschillende andere manieren. Met dat in het achterhoofd houdt leren niet op wanneer iemand de school verlaat. Het kan altijd en overal plaatsvinden, gedurende het hele leven. Het is heel belangrijk te begrijpen hoe we leren. Traditionele leerinstellingen (bijna alle scholen in Europa en over de hele wereld) verdelen het leren in vakken. Dit helpt ons nieuwe kennis te verwerven, maar het kan ook geïsoleerde disciplines creëren. Docenten die lesgeven in een bepaald vakgebied werken vaak niet samen of sluiten niet aan bij anderen die lesgeven in andere vakgebieden, zelfs wanneer die twee gebieden nauw met elkaar verbonden zijn. Ieder van ons begrijpt leren op een andere manier, omdat we op een andere manier leren.

5 https://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/3084919/Agenda2020_Declaration_EN.pdf/a95702e2-dcd0-4d2a-b5a7-980046e2a25e

6 https://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/3084919/Youth_Pact_Springs_council.pdf/726353fe-15ca-4231-aff4-53ac0fccf42a

7 https://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/3084919/doc1648_en.pdf/92968c65-3ffe-4085-ba6b-ddd51e220e09

BELEIDSCONTEXT

De Raad heeft in mei 2009 het strategisch kader voor Europese samenwerking op het gebied van onderwijs en opleiding aangenomen. Het bevat vier strategische doelstellingen voor onderwijs en opleiding in de EU:

- *levenslang leren en mobiliteit tot een realiteit maken;*
- *verbetering van de kwaliteit en de efficiëntie van onderwijs en opleiding;*
- *bevordering van gelijkheid, sociale samenhang en actief burgerschap;*
- *en het bevorderen van creativiteit en innovatie (inclusief ondernemerschap) op alle niveaus van onderwijs en opleiding.*

In deze strategie is een aantal benchmarks vastgesteld die uiterlijk in 2020 moeten worden gehaald, onder meer dat het aandeel voortijdige schoolverlaters van onderwijs en opleiding in de EU-28 niet meer dan 10 % mag bedragen. Deze benchmark is ook een van de streefcijfers van de Europa 2020-strategie en maakte voorheen deel uit van de Europese werkgelegenheidsstrategie (die vervolgens in de Europa 2020-strategie is opgenomen), waarin wordt bepaald dat het aandeel minder dan 10% moet bedragen. Het terugdringen van schooluitval tot minder dan 10% in alle EU-landen tegen 2020 is een van de prioriteiten van de EU-Commissie op onderwijsgebied. De EU heeft niet de bevoegdheid om rechtstreeks de nationale wet- en regelgeving en beleidsmaatregelen vast te stellen en daarin in te grijpen, maar zij werkt nauw samen met alle lidstaten om alomvattende strategieën ter voorkoming van voortijdig schoolverlaten uit te voeren en te zorgen voor interventie en compensatie-initiatieven om voortijdige schoolverlaters bij onderwijs en opleiding te betrekken.

In de meeste landen bestaan er uniforme en geïntegreerde strategieën en beleidsmaatregelen ter voorkoming en bestrijding van schooluitval. Niettemin worden de belangrijkste doelstellingen, aanbevelingen en maatregelen ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten op nationaal niveau op verschillende manieren gedefinieerd - wetten, decreten, beleidsmaatregelen, strategieën, actieplannen, enz. De afgelopen jaren

hebben alle lidstaten op verschillende niveaus en met verschillend effect onderwijshervormingen doorgevoerd, maar het feit dat het schooluitvalcijfer de afgelopen 5 jaar met 2% is gedaald, toont aan dat de ingevoerde maatregelen succesvol zijn en dat we op de goede weg zijn.

Het verwezenlijken van een van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie - het terugdringen van schooluitval tot minder dan 10% in de EU28 - lijkt zeer haalbaar. Aangezien de oorzaken en gevolgen van voortijdig schoolverlaten complex en onsamenhangend zijn, moet het beleid om schooluitval terug te dringen een reeks kwesties aanpakken en onderwijs en sociaal beleid, jeugdwerk en gezondheid gerelateerde aspecten combineren. Willen de maatregelen met succes worden uitgevoerd en bijdragen tot het bereiken van de beoogde resultaten, dan moeten zij niet alleen op de leerlingen gericht zijn, maar moeten ook hun ouders erbij worden betrokken, aangezien zij een cruciale rol in het onderwijsproces spelen. Ook leerkrachten, pedagogisch personeel, plaatselijke autoriteiten, NGO's en andere belanghebbenden moeten bij het proces worden betrokken.

Als beste praktijk op Europees niveau kan worden beschouwd de School Education Gateway, een platform dat in 23 officiële EU-talen beschikbaar is en dat beleidsmakers en praktijkmensen een schat aan hulpmiddelen en praktische voorbeelden biedt van doeltreffende praktijken om onderwijssucces te bevorderen en voortijdig schoolverlaten te voorkomen.

LOKALE EXPERIMENTEN

DROP IN sluit aan bij de aanbevelingen van de EU-werkgroep inzake voortijdig schoolverlaten, die bijvoorbeeld stelt dat *“uit onderzoek blijkt dat een zorgzame relatie tussen leraar en leerling de sterkste factor is voor schoolbezoek en succes”*, terwijl tegelijkertijd de traditionele onderwijsmethoden worden verbeterd. Maar leerkrachten staan vandaag voor nieuwe uitdagingen en zien hun rol uitgebreid met de ondersteuning van leerlingen.

Om de leerlingen te helpen gemotiveerd te blijven, stelt DROP IN voor de leerkrachten in deze missie te steunen door hen vertrouwd te maken met en op te leiden in de methoden en technieken van het niet-formele onderwijs.

Daartoe wordt het DROP IN-project als volgt ontwikkeld:

1. **Een werkgroep met leraren** en een inventarisatie van de behoeften en technieken: Dit maakt een toe-eigening mogelijk en een bewustwording van de behoefte aan bepaalde nuttige vaardigheden en het nut van de verwerving of ontwikkeling daarvan;
2. **Het samenstellen van een verzameling methoden** met de hulp van nationale deskundigen op het gebied van niet-formeel onderwijs, die met leerkrachten moeten worden getest: De [*EDUC'ACTION*](#)-catalogus;
3. **Opleiding van leerkrachten** (in twee fasen in het kader van het project):
 - a. Internationale opleiding waaraan leraren uit alle partnerlanden van het project deelnamen, die werden opgeleid door de deskundigen op het gebied van niet-formeel onderwijs van het consortium,
 - b. Plaatselijke “peer training” waarbij deskundigen op het gebied van niet-formeel onderwijs die in elk land zijn geïdentificeerd, optreden als lerarenopleiders om instrumenten en vaardigheden die nodig zijn om niet-

formele activiteiten uit te voeren, over te dragen en uit te wisselen. De leraren geven vervolgens een opleiding aan hun collega's op basis van de opleiding die zij samen met de niet-formele onderwijsdeskundige hebben gevolgd;

4. **De experimentele fase, DROP'IN ACTION**, die een validatie van de methoden en een test met de leerlingen in de klassen van de aan het project deelnemende scholen mogelijk maakt.

ANALYSE VAN DE BEVINDINGEN

In dit hoofdstuk zal een samenvatting worden gegeven van de analyse van de plaatselijke opleiding van vakgenoten, naast de experimentele fase (DROP'IN ACTION).

Evaluatie van de plaatselijke “peer training” (opleiding van leerkrachten):

De experimenten van DROP'IN ACTION kunnen in detail worden bekeken via de [online portfolio](#), die is gecreëerd om de experimenten binnen het project te beschrijven en de resultaten en de impact van de geteste methoden te belichten. En zal worden beschreven in de volgende sectie.

Wat de plaatselijke peer training betreft: uit een ruwe feedback van 29 Europese leerkrachten die de evaluatievragenlijst beantwoordden, bleek dat:

Wat betreft het ontwikkelde leren: de kennis en praktijk van methoden uit de niet-formele educatie worden door 19 deelnemers genoemd. Het begrip van de principes van niet-formele educatie en de complementariteit van de methoden ervan wordt benadrukt. In het bijzonder gaven de leerkrachten aan meer vertrouwen te hebben in de aanpak van methoden die de expressie van emoties vergemakkelijken, omdat zij een beter begrip hadden van het belang ervan.

Door deel uit te maken van een gemeenschap van geëngageerde leraren, samen te zijn met collega's die geïnteresseerd zijn in participatieve methoden, worden de leerlingen bovendien betrokken bij een andere manier van leren. Het is inderdaad als een pedagoog die zich inzet voor de empowerment en inclusie van jongeren dat de deelnemers zich positioneren.

Op dezelfde manier getuigen de leerkrachten van hun leerproces in de vorm van reflectie over hun onderwijspraktijk. De dynamiek van de klas, de nieuwe ideeën en de aandacht voor het leerproces komen tijdens de opleiding opnieuw aan bod.

De 29 ondervraagden verwachten dat zij dit leerproces zullen omzetten in hun onderwijspraktijk in de klas, in projecten/evenementen, tijdens de bijscholing van leraren of met collega's. In de klas zal dit leren worden ingezet ten dienste van het onderwijzen van hun vak, groepsdynamiek, leren en relaties met leerlingen. Beter toegerust zijn om met verschillende situaties om te gaan en gemakkelijker met collega's en leerlingen te communiceren zijn twee transferpunten die werden benadrukt.

Het begrip van niet-formeel onderwijs en het besef van de complementariteit ervan worden door de leerkrachten met 3,9/5 beoordeeld. Gemiddeld schatten de ondervraagden hun bekwaamheid om les te geven met niet-formele onderwijsmethoden en om het leren van hun leerlingen te kunnen beoordelen, op 3,8/5. Uit deze cijfers blijkt een aanzienlijk verschil tussen leerkrachten die zich bewust zijn van en reeds betrokken zijn bij deze kwesties en praktijken en leerkrachten die zich hierover vragen beginnen te stellen.

28 leraren zullen hun opleiding met hun collega's delen. En 16 anderen zijn van plan de methoden en technieken onmiddellijk na de opleiding toe te passen.

Concluderend kan worden gesteld dat deze opleiding de leerkrachten van de 4 deelnemende landen in staat heeft gesteld zich de niet-formele methoden meer eigen te maken door eerst praktische ervaring op te doen om ze te kunnen toepassen: met andere woorden, zodra de leerkrachten deze methoden zelf konden uitproberen, konden zij een groter bewustzijn ontwikkelen van de toegevoegde waarde die niet-formele educatie kan hebben voor het formele onderwijs, om ze in een tweede fase te kunnen toepassen in hun klas.

Testen van methoden met leerlingen: Online portfolio

Het testen van bepaalde niet-formele leermethoden uit de EDUC'ACTION-catalogus vond plaats in vier partnerlanden, namelijk in Italië, Frankrijk, Letland en Bulgarije tijdens de schooljaren 2019-2020 en 2020-2021 met leerlingen uit de volgende leeftijdscategorieën 10-13 jaar, 14-15 jaar en 16-18 jaar. De noodsituatie in het kader van COVID-19 bracht onvoorziene beperkingen met zich mee. Deze beperkingen werden verzacht door de partners en leerkrachten door het vinden van alternatieve en creatieve oplossingen voor het testen van deze methoden via blended en afstandsonderwijs.

DROP'IN ACTION is een [online portfolio](#) ontwikkeld voor leerkrachten die de experimenteerfase met hun leerlingen doorlopen. De portfolio omvat een systematische verzameling van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens over de ervaringen, de emoties en de deelname van de leerkrachten die betrokken zijn bij de invoering van de niet-formele methoden die in de catalogus EDU'ACTION aan bod komen.

De online portfolio is zo ontwikkeld dat:

1. *methoden en middelen die in het project worden gebruikt te helpen delen*
2. *voorbeelden te geven van praktische gevallen van experimenten met niet-formele methoden in formele onderwijsomgevingen*
3. *leerkrachten in staat stellen hun ervaringen te delen: successen en moeilijkheden, ook die van hun leerlingen*

Het online portfolio bevat een gedetailleerde verzameling van feedback over de drie stadia:

1. *Zelfevaluatiefase: dit was de beginfase en omvatte een zelfevaluatie-enquête die werd afgenomen om inzicht te krijgen in de verschillende contexten en leerbehoeften waaraan moet worden voldaan.*
2. *Evaluatiefase: gedurende de gehele uitvoeringsperiode. Door middel van vragenlijsten en interviews*
3. *Analysefase: uiteindelijke vergelijking en analyse van de verzamelde gegevens. Dit omvatte informatie met betrekking tot de specifieke methoden die in de specifieke landencontexten werden getest.*

De reacties van leerkrachten en leerlingen in een notendop

Leraren	Leerlingen
➤ De leerkrachten waren tevreden over de uitvoering omdat de leerlingen met alternatieve leermethoden schoolonderwerpen (uit het leerplan) konden leren/ bestuderen en herzien ➤ Zorgvuldig toezicht is nodig om productieve resultaten te garanderen ➤ Bevordering van teamgeest/ teamwork is essentieel < gezonde competitie. ➤ Goed tijdbeheer is soms nodig ➤ De verdeling van rollen en verantwoordelijkheden onder de leerlingen is belangrijk ➤ De evaluatiecriteria moeten duidelijk zijn ➤ Groter vertrouwen in de leerlingen ➤ Aandacht voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften (SEN). Zij zien de expressie van emoties anders ➤ Houd rekening met de leeftijdsgroepen en het soort activiteiten	➤ De leerlingen waren zeer gemotiveerd en trots op de resultaten die zij hebben bereikt ➤ Comfortabele leersfeer om in groepen te werken en samen nieuwe dingen te leren ➤ Waardering en begrip voor hoe leraren zich tijdens de lessen kunnen voelen. ➤ Leerlingen genieten van intercollegiale toetsing ➤ Verschillende meningen en standpunten respecteren ➤ hun leeftijdsgenoten beter leren kennen (gedrag en persoonlijke kenmerken) ➤ Leerde de ander beter kennen ➤ Leerde om beter samen te werken met de andere ➤ Leerlingen spraken hun dromen uit en beseften het belang van onderwijs ➤ Leerlingen toonden meer nieuwsgierigheid en enthousiasme ➤ Leerlingen krijgen de kans om zich uit te drukken ➤ Leerlingen die bij het besluitvormingsproces betrokken waren, voelden zich beter als deel van de hele schoolgemeenschap

BELEIDSOPTIES EN AANBEVELINGEN

In het beleidskader van de aanbeveling van de Raad van 28 juni 2011 inzake beleid ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten wordt gesteld dat: “Brede strategieën ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten omvatten een mix van beleidsmaatregelen, coördinatie tussen verschillende beleidssectoren en de integratie van maatregelen ter ondersteuning van het terugdringen van schooluitval in al het relevante beleid ten behoeve van kinderen en jongeren. Naast onderwijsbeleid dat kwalitatief hoogwaardige schoolsystemen bevordert, gaat het hierbij vooral om sociaal beleid en ondersteunende diensten, werkgelegenheids-, jeugd-, gezins- en integratiebeleid. Horizontale coördinatie tussen verschillende actoren en verticale coördinatie via verschillende overheidsniveaus zijn even belangrijk. Strategieën inzake voortijdig schoolverlaten dienen elementen van preventie, interventie en compensatie te omvatten. De lidstaten dienen de gedetailleerde onderdelen van hun strategieën te kiezen op basis van hun eigen omstandigheden en contexten”.

Dit project richt zich op de aanbevelingen met betrekking tot het geadviseerde “Interventiebeleid” :

“INTERVENTIEBELEID heeft ten doel voortijdig schoolverlaten te voorkomen door de kwaliteit van onderwijs en opleiding op het niveau van de onderwijsinstellingen te verbeteren, door te reageren op vroegtijdige waarschuwingssignalen en door leerlingen of groepen leerlingen die het risico op schooluitval lopen, gerichte ondersteuning te bieden. Zij zijn gericht op alle onderwijsniveaus, vanaf voor- en vroegschoolse educatie en opvang tot hoger secundair onderwijs.

Op het niveau van de school of opleidingsinstelling zijn strategieën ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten ingebed in een algemeen schoolontwikkelingsbeleid. Zij zijn gericht op het creëren van een positieve leeromgeving, het versterken van de pedagogische kwaliteit en innovatie, het vergroten van de competenties van het onderwijzend

personeel om met sociale en culturele diversiteit om te gaan, en het ontwikkelen van geweld- en bestrijdingsmethoden tegen pesten.

Interventiebeleid op individueel niveau is erop gericht individuele leerlingendie dreigen af te haken een reeks ondersteuningsmechanismen aan te bieden die op hun behoeften kunnen worden toegesneden. Zij zijn zowel gericht op persoonlijke ontwikkeling om de weerbaarheid van risicoleerlingen te vergroten, als op het verhelpen van concrete moeilijkheden die van sociale, cognitieve of emotionele aard kunnen zijn.

DROP'IN beleidsopties en aanbevelingen van het "Interventiebeleid" van de Raad:

Interventiebeleid op het niveau van de school	
Beleidskader voor de aanbeveling van de Raad van 28 juni 2011 inzake beleid ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten	DROP'IN project
1. Het ontwikkelen van scholen tot leergemeenschappen op basis van een gemeenschappelijke visie op schoolontwikkeling die door alle belanghebbenden wordt gedeeld, waarbij gebruik wordt gemaakt van de ervaring en kennis van allen, en een ruimdenkende, inspirerende en comfortabele omgeving wordt geboden om jongeren aan te moedigen onderwijs en opleiding te blijven volgen.	Ontwikkeling van een werkgroep met leraren en vaststelling van de behoeften en technieken: Dit maakt een toe-eigening mogelijk en een bewustwording van de behoefte aan bepaalde nuttige vaardigheden en het nut van de verwerving of ontwikkeling daarvan. Het samenstellen van een verzameling methoden met de hulp van nationale deskundigen op het gebied van niet-formeel onderwijs, die bij leerkrachten moeten worden uitgetest: De EDUC'ACTION-catalogus.

2. ontwikkeling van systemen voor vroegtijdige waarschuwing van risicoleerlingen, waardoor doeltreffende maatregelen kunnen worden genomen voordat de problemen zich manifesteren, leerlingen van school vervreemden, gaan spijbelen of voortijdig de school verlaten.	Ontwikkeling van een werkgroep met leraren en vaststelling van de behoeften en technieken: Dit maakt een toe-eigening mogelijk en een bewustwording van de behoefte aan bepaalde nuttige vaardigheden en het nut van de verwerving of ontwikkeling daarvan
3. Netwerken met ouders en andere actoren buiten de school, zoals plaatselijke gemeenschapsdiensten, organisaties die migranten of minderheden vertegenwoordigen, sport- en cultuurverenigingen, of werkgevers en maatschappelijke organisaties, waardoor holistische oplossingen kunnen worden gevonden om risicoleerlingen te helpen en de toegang tot externe ondersteuning, zoals psychologen, maatschappelijk werkers en jeugdwerkers, culturele en gemeenschapsdiensten, wordt vergemakkelijkt. Dit kan worden vergemakkelijkt door bemiddelaars uit de plaatselijke gemeenschap, die de communicatie kunnen ondersteunen en wantrouwen kunnen verminderen.	Ontwikkeling van een werkgroep met leraren en vaststelling van de behoeften en technieken: Dit maakt een toe-eigening mogelijk en een bewustwording van de behoefte aan bepaalde nuttige vaardigheden en het nut van de verwerving of ontwikkeling daarvan. Het samenstellen van een verzameling methoden met de hulp van nationale deskundigen op het gebied van niet-formeel onderwijs, die bij leerkrachten moeten worden uitgetest: De EDUC'ACTION-catalogus.

4. Ondersteuning en empowerment van leerkrachten in hun werk met risicoleerlingen, hetgeen een voorwaarde is voor succesvolle maatregelen op schoolniveau. De initiële lerarenopleiding en de permanente professionele ontwikkeling voor leerkrachten en schoolleiders helpen hen om te gaan met diversiteit in de klas, leerlingen uit sociaaleconomisch achtergestelde milieus te ondersteunen en moeilijke onderwijssituaties op te lossen.	Opleiding van leerkrachten (in twee fasen in het kader van het project): • Internationale opleiding waaraan leraren uit alle partnerlanden van het project deelnamen, die werden opgeleid door de deskundigen op het gebied van niet-formeel onderwijs van het consortium, • Plaatselijke “peer training” waarbij deskundigen op het gebied van niet-formele educatie in elk land optreden als lerarenopleiders om instrumenten en vaardigheden door te geven en uit te wisselen die nodig zijn om niet-formele activiteiten uit te voeren. De leraren geven vervolgens een opleiding aan hun collega’s op basis van de opleiding die zij met de niet-formele onderwijsdeskundige hebben gevolgd;
---	---

5. Buitenschoolse en buitenschoolse activiteiten en artistieke, culturele en sportactiviteiten, die het gevoel van eigenwaarde van risicoleerlingen kunnen vergroten en hen weerbaarder kunnen maken tegen moeilijkheden bij het leren.	Ontwikkeling van een werkgroep met leraren en vaststelling van de behoeften en technieken: Dit maakt een toe-eigening mogelijk en een bewustwording van de behoefte aan bepaalde nuttige vaardigheden en het nut van de verwerving of ontwikkeling daarvan. Het samenstellen van een verzameling methoden met de hulp van nationale deskundigen op het gebied van niet-formeel onderwijs, die bij leerkrachten moeten worden uitgetest: De EDUC'ACTION-catalogus.
--	---

Interventiebeleid op individueel niveau

Beleidskader voor de aanbeveling van de Raad van 28 juni 2011 inzake beleid ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten

DROP'IN project

1. Mentorschap ondersteunt individuele leerlingen om specifieke academische, sociale of persoonlijke moeilijkheden te overwinnen. In een één-op-één-benadering (mentoring) of in kleine groepen (tutoring) krijgen leerlingen gerichte hulp, die vaak door het onderwijzend personeel wordt verstrekt door leden van de gemeenschap of door hun medeleerlingen.

2. Het afstemmen van het onderwijs op de behoeften van de leerlingen, het versterken van geïndividualiseerde leerbenaderingen en het verlenen van steun aan risicoleerlingen helpen hen zich aan te passen aan de eisen van het formele onderwijs en de door het onderwijs- en opleidingsstelsel opgeworpen belemmeringen te overwinnen, en kunnen aldus bijdragen tot het beperken van het aantal herhalingen van schooljaren.

3. Versterking van de studie- en beroepskeuzevoorlichting en -begeleiding ondersteunt de loopbaankeuzes van studenten en de overgang binnen het onderwijs of van onderwijs naar werk. Het vermindert slechte besluitvorming op basis van verkeerde verwachtingen of onvoldoende informatie. Het helpt jongeren keuzes te maken die aansluiten bij hun ambities, persoonlijke interesses en talenten.

4. Ervoor zorgen dat jongeren wier economische omstandigheden ertoe kunnen leiden dat zij het onderwijs voortijdig verlaten, toegang krijgen tot passende financiële steun. Waar zulks passend wordt geacht, kunnen aan deze steun voorwaarden worden verbonden of kan hij worden gekoppeld aan sociale uitkeringen".

Catalogus van methoden en technieken voor niet-formeel leren.

De reden hiervoor is:

- UNESCO's competenties voor onderwijs voor duurzame ontwikkeling;
- Psychosociale competenties van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO);
- Zachte vaardigheden
- Een gedetailleerde toelichting is te vinden in het hoofdstuk "Uitvoering en volgende stappen" van de beleidsnota.

Aanbevelingen voor beleidsmakers

De beleidsaanbevelingen zijn gericht tot beleidsmakers op onderwijsgebied, d.w.z. schoolhoofden, leerkrachten, ouders, hoofden van instellingen, instituten en lerarenopleiders op vier niveaus: regionaal, nationaal, subnationaal en organisatorisch. Deze aanbevelingen belichten de belangrijkste actiepunten, namelijk professionele ontwikkeling van leerkrachten in het bijzonder en opvoeders in het algemeen, leerplanontwikkeling (invoering van niet-formele leermethoden in formele leersystemen) en monitoring en evaluatie. De omvang van de beleidsverandering en de vereiste specifieke instrumenten zullen afhangen van de bestaande plaatselijke omstandigheden en beleidskaders.

De ontwikkeling en de praktijk van leerkrachten zijn afhankelijk van de ontwikkeling van de competenties - die eerder in de tabel hierboven en in het volgende deel van het document in detail worden genoemd - en zijn afhankelijk van een proces van “empowerment” van leerkrachten (opvoeders). De aandacht gaat uit naar het ondersteunen van leraren om hun volledige potentieel te erkennen.

1. Professionele ontwikkeling in het onderwijs

Empowerment van leerkrachten moet de kern zijn van elk initiatief op het gebied van professionele ontwikkeling. Leerkrachten zijn cruciale actoren van verandering binnen onderwijsstelsels. Effectieve onderwijstransformatie is afhankelijk van de vraag of leerkrachten gemotiveerd zijn om veranderingen teweeg te brengen, en daartoe in staat zijn en daarbij ondersteund worden.

- *Verstrekken van opleiding en onderwijs over methoden en technieken voor niet-formeel leren.*
- *Instellingen voor initiële lerarenopleiding moeten nadenken over niet-formeel leren en over de wijze waarop dit in hun opleidingsprogramma's kan worden geïntegreerd.*
- *Bij- en nascholing van leerkrachten/educatief medewerkers op het gebied van niet-formeel leren*
- *Criteria voor de toewijzing van middelen aan capaciteitsopbouw van niet-formeel leren*
- *De criteria voor de erkenning van beroepskwalificaties moeten worden herzien in het licht van niet-formeel leren*

2. Ontwikkeling van curricula

De competenties inzake Educatie voor Duurzame Ontwikkeling (EDO), de psychosociale competenties van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en de competenties inzake zachte vaardigheden (zie onderstaand punt) moeten de basis vormen voor de herziening van de leerplandocumenten. Deze competenties stellen benaderingen van de onderwijspraktijk voor. Opdat leerkrachten de competenties in praktijk kunnen brengen en kunnen integreren in niet-formele leer- en onderwijsmethoden, moeten zij worden ondersteund door een curriculum dat deze onderwijsbenadering weerspiegelt.

- *Leerboeken en ander onderwijsmateriaal moeten worden herzien om na te gaan of zij een onderwijsaanpak weerspiegelen die strookt met EDO, psychosociale vaardigheden van de WHO en andere competenties inzake zachte vaardigheden.*
- *Leerboeken en ander onderwijsmateriaal moeten worden herzien om na te gaan of zij onderwijsbenaderingen weerspiegelen die niet-formele leermethoden en technieken voor formele onderwijs-/leersituaties ondersteunen.*

3. Toezicht en evaluatie

Beoordelings- en monitoringsystemen voor onderwijsinstellingen moeten worden aangepast om de integratie van niet-formele leermethoden en de bijdrage daarvan aan de competenties die dit project nastreeft, te kunnen beoordelen.

- *Instrumenten voor academische kwaliteitsborging moeten worden beïnvloed door EDO en door het praktische nut van niet-formeel leren. Dit betekent dat de nieuwe en/of bestaande programma's en onderwijsstrategieën door zowel de competenties als het niet-formele leren moeten worden beïnvloed.*

CONCLUSIE

Het doel van het DROP IN-project is de strijd tegen schooluitval door middel van de opleiding van leraren in niet-formele methoden.

Leerkrachten uit 4 partnerlanden: Frankrijk, Italië, Letland en Bulgarije, werden opgeleid in de beginselen van facilitering en in samenwerkings- en coöperatieve methoden door middel van concrete technieken uit het niet-formele onderwijs.

Uit de analyse van de praktijken en de gevolgde opleidingen blijkt dat de vernieuwende kant van de benaderingen van de niet-formele/formele cross-over belangstelling wekt en aan de verwachtingen van de leraren beantwoordt.

Zij bevestigen dat de uitwisseling van deze methoden zowel de actieve deelneming van alle doelgroepen als de ontwikkeling van vaardigheden bevordert.

De kwestie van de continuïteit van het proces werd aangepakt en bleek te zijn gewaarborgd, waarbij de leerkrachten gemotiveerd waren om de verschillende stadia van het project voort te zetten, van het experimenteren met leerlingen in de klas tot de evaluatie om te bepalen of niet-formele onderwijsmethoden een plaats hebben in de schoolomgeving en of het voordeel dat zij opleveren zich ook vertaalt in het op school blijven van de leerlingen.

Competenties met betrekking tot onderwijs in mondiaal burgerschap en EDO maken deel uit van de geavanceerde curricula van de universitaire lerarenopleiding. De belanghebbenden van het DROP IN-project willen de ontwikkelde capaciteiten van opgeleide leraren kunnen koppelen aan dit bredere perspectief van “onderwijskennis”.

Rekening houdend met onze doelgroep van leerlingen, bleek de experimentele fase van niet-formele leermethoden in formele leerstructuren van toegevoegde waarde te zijn voor de leerlingen door hen in staat te stellen hun vertrouwen in het schoolsysteem te herwinnen. Met de invoering van niet-formele methoden laten wij onze leerlingen zien dat onderwijs niet statisch is, maar integendeel voortdurend verandert en evolueert om tegemoet te komen aan de

behoeften en de verwachtingen van de *huidige* generatie van leerlingen. Een generatie die wordt beïnvloed door de verschillende factoren die eerder in dit document zijn genoemd (sociaaleconomische status, inzetbaarheid, motivatie, enz.) Ook moet er in het kader van EDO voor worden gezorgd dat alle leerlingen kwaliteitsonderwijs krijgen.

Wij dringen dringend aan op veranderingen in onze bestaande formele onderwijsstructuren om tegemoet te komen aan de behoeften van het onderwijs en de leerlingen van de 21e eeuw. Door veranderingen aan te brengen in de curricula van de lerarenopleiding, zodat leerkrachten in staat zijn les te geven en het beroep van leerkracht te blijven uitoefenen (leerkrachten behouden). Door de bestaande leerplannen van scholen/landen aan te passen aan de behoeften van de toekomstige generatie leerlingen en de parallelle behoeften van de groeiende geglobaliseerde markt. En ten slotte door doeltreffende controle- en evaluatiesystemen in te voeren die de toegevoegde waarde kunnen weergeven van de modernisering van de manier waarop wij leren en onderwijzen om aan de behoeften van onze leerlingen te voldoen.

BIJLAGEN

Ontwikkeling van bekwaamheden en implementatie van Drop'In

In het kader van het werk van UNESCO aan kerncompetenties voor duurzaamheid om de wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling te bereiken, vinden we een krachtige inspiratie die het werk van DROP IN weerspiegelt.

Essentiële duurzaamheidscompetenties zijn gericht op het vermogen van zowel leerkrachten als leerlingen om na te denken over wat er om hen heen gebeurt en om na te denken over wat zij doen om hun omgeving te veranderen. Dit empowerment-perspectief komt overeen met de door DROP IN gewenste aanpak voor leraren die pleiten voor Onderwijs voor Iedereen en Levenslang Leren, en voor leerlingen die betrokken zijn bij hun leren en hun omgeving. Competenties voor duurzaamheid omvatten cognitieve, affectieve en inspirerende elementen, en zijn dus het resultaat van de interactie tussen kennis, bekwaamheden en vaardigheden, motivaties en affectieve disposities. Competenties kunnen niet worden aangeleerd, maar moeten door de leerlingen zelf worden verworven. Ze worden verworven door actie, geïnformeerd door ervaring en reflectie (UNESCO, 2015; Weinert, 2001)⁸.

UNESCO's kerncompetenties voor duurzaamheid omvatten het volgende:

- **Bekwaamheid in systeemanalyse:** het vermogen om verbanden te herkennen en te begrijpen, complexe systemen te analyseren, te begrijpen hoe systemen op verschillende schaalniveaus in verschillende domeinen passen, en elementen van onzekerheid in aanmerking te nemen.
- **Anticiperend vermogen:** het vermogen om meerdere mogelijke, waarschijnlijke en wenselijke toekomstën te begrijpen en te evalueren, zich een eigen toekomstbeeld te vormen, het voorzorgsbeginsel toe te passen, de gevolgen van maatregelen in te schatten en risico's en veranderingen in overweging te nemen.

⁸ https://www.unesco.de/sites/default/files/2018-08/unesco_education_for_sustainable_development_goals.pdf

- **Normatieve competentie:** het vermogen om de normen en waarden die aan het eigen handelen ten grondslag liggen te begrijpen en te analyseren, en te onderhandelen over relatieve duurzaamheidswaarden, -beginselen, -doelstellingen en -streefdoelen in de context van belangenconflicten en afwegingen, onzekere kennis en tegenstrijdigheden.
- **Strategische competentie:** het vermogen om gezamenlijk innovatieve acties te ontwerpen en uit te voeren die de duurzaamheid op lokaal niveau en daarbuiten vergroten.
- **Collaborative Competency:** het vermogen om van anderen te leren, de behoeften, opvattingen en handelingen van anderen te begrijpen en te respecteren (empathie), begrip op te brengen voor, aansluiting te zoeken bij en aandacht te schenken aan anderen (empathisch leiderschap), conflicten in een groep te verminderen, en collaboratieve en participatieve probleemoplossing te vergemakkelijken.
- **Kritisch denkvermogen:** het vermogen om normen, praktijken en meningen in twijfel te trekken, na te denken over de eigen waarden, percepties en handelingen, en een standpunt in te nemen in het duurzaamheidsdiscours.
- **Zelfkenniscompetentie:** het vermogen om na te denken over de eigen rol in de plaatselijke gemeenschap en de samenleving (de wereldgemeenschap), om het eigen handelen voortdurend te evalueren en de eigen motivatie te verdiepen, en om de eigen gevoelens en verlangens te beheersen.
- **vermogen tot geïntegreerde probleemoplossing:** het algemene vermogen om verschillende kaders toe te passen op complexe duurzaamheidsproblemen en levensvatbare, inclusieve en billijke opties te ontwerpen om deze aan te pakken, en aldus duurzame ontwikkeling te bevorderen, door de bovengenoemde vaardigheden te combineren.

Verschillende beweringen van de UNESCO over dit onderwerp lijken belangrijk om te vermelden om onze perceptie van schooluitval te weerspiegelen:

- “Individuen moeten leren de complexe wereld waarin zij leven te begrijpen. Ze moeten in staat zijn om samen te werken, zich uit te drukken en te handelen voor positieve verandering (UNESCO, 2015). In één woord, om “burgers van duurzaamheid” te zijn (Wals, 2015; Wals en Lenglet, 2016⁹). »
- “Kerncompetenties op het gebied van duurzaamheid zijn de competenties die duurzaamheidsburgers in het bijzonder nodig hebben om de complexe uitdagingen van vandaag het hoofd te bieden. »
- “Onderwijzers die dit kader gebruiken, worden aangemoedigd zich af te vragen welke essentiële vaardigheden de leeractiviteiten die zij uitvoeren, de verwerving van kennis vergemakkelijken. »

Een van de doelstellingen van de UNESCO inzake duurzame ontwikkeling voor 2030 is “kwaliteitsonderwijs”, een onderwijs dat een mix van onderwijs en leren (cognitief, sociaal-emotioneel en gedragsmatig) hoog in het vaandel moet dragen. Dit doet denken aan de categorisering van methoden die in EDUC’ACTION wordt voorgesteld. Deze methodes staan ten dienste van cognitief onderwijs, zelfbegrip (emoties, stress, oriëntatie...) en een gedrag dat bevorderlijk is voor samenwerking, d.w.z. samen doen en samen leven.

Er zijn twee niveaus van analyse en reflectie: de evolutie van vaardigheden voor leraren en voor leerlingen.

Het DROP IN-team stelt voor zich te concentreren op vier soorten vaardigheden:

- **het gebruik van niet-formeel onderwijs ten dienste van het onderwijs**

9 http://147.91.75.9/manage/shares/Quality_of_education/Zbornik_global_development_goals_and_local_strategies.pdf

-
- **uitdrukkings- en communicatievaardigheden (zelfexpressie en luisteren),**
 - **vaardigheden op het gebied van samenwerkend en coöperatief leren (leren met en van anderen),**
 - **en de ontwikkeling van kritisch denken (evaluatie).**

Om deze vier soorten competenties te specificeren vullen drie referentiekaders elkaar aan: de competenties die door UNESCO zijn geformuleerd als essentieel voor duurzaamheid, de psychosociale competenties van de WHO (Wereldgezondheidsorganisatie) en de zachte vaardigheden die in de vragenlijst voor leerkrachten zijn geëvalueerd.

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de definitie van deze vier soorten vaardigheden aan de hand van een kruisverwijzing tussen de drie referentiesystemen:

Competenties die in het DROP IN-project aan bod komen	Analyseren van de opleiding op basis van de “ <u>Sustainability Core Competencies</u> ”	<u>WHO psychosociale vaardigheden</u>	<u>Soft-skills</u>
Het gebruik van niet-formeel onderwijs ten dienste van het onderwijs Het creëren van een dynamische en prettige omgeving in de klas Aanpassing van de methoden aan de context en de pedagogische doelstellingen	Zelfkenniscompetentie: het vermogen om na te denken over de eigen rol in de plaatselijke gemeenschap en de samenleving (van de wereldgemeenschap), om het eigen handelen voortdurend te evalueren en de eigen motivatie te verdiepen, en om de eigen gevoelens en verlangens te beheersen. Anticiperend vermogen: het vermogen om meerdere mogelijke, waarschijnlijke en wenselijke toekomsten te begrijpen en te evalueren, zich een eigen toekomstbeeld te vormen, het voorzorgsbeginsel toe te passen, de gevolgen van maatregelen in te schatten en risico's en veranderingen in overweging te nemen.	Zelfbewustzijn/medeleven met anderen Stressbeheersing/ Emotioneel Beheer	Aanpassings-vermogen Luisteren Tolerantie en respect Creativiteit
Communicatie en zelfexpressie		Weten hoe je effectief communiceert Vaardig zijn in intermenselijke relaties	Bemiddeling Verbale communicatie

Vaardigheden voor samenwerkend leren	Collaborative Competency: het vermogen om van anderen te leren, de behoeften, opvattingen en handelingen van anderen te begrijpen en te respecteren (empathie), begrip op te brengen voor, aansluiting te zoeken bij en aandacht te schenken aan anderen (empathisch leiderschap), conflicten in een groep te verminderen, en collaboratieve en participatieve probleemoplossing te vergemakkelijken.	Probleemoplossend vermogen / besluitvormingsvaardigheden	Ruimdenkendheid Vermogen om te leren Teamwork
---	---	--	---

Ontwikkeling van kritisch denken	Kritisch denkvermogen: het vermogen om normen, praktijken en meningen in twijfel te trekken, na te denken over de eigen waarden, percepties en handelingen, en een standpunt in te nemen in het duurzaamheidsdiscours. Normatieve competentie: het vermogen om de normen en waarden die aan het eigen handelen ten grondslag liggen te begrijpen en te analyseren, en te onderhandelen over duurzaamheidswaarden, -beginselen, -doelstellingen en -streefdoelen in de context van belangenconflicten en afwegingen, onzekere kennis en tegenstrijdigheden. Strategische competentie: het vermogen om gezamenlijk innovatieve acties te ontwerpen en uit te voeren die de duurzaamheid op lokaal niveau en daarbuiten vergroten. Bekwaamheid in systeemanalyse: het vermogen om verbanden te herkennen en te begrijpen, complexe systemen te analyseren, te begrijpen hoe systemen passen in verschillende domeinen op verschillende schalen, en elementen van onzekerheid in aanmerking te nemen.	Kritisch/Creatief denken	
--	---	---------------------------------	--

Verslaggeving over de toename van de gezochte vaardigheden tijdens de opleidingscursussen van het Drop'In-project:

Wij hebben voor elk competentieblok gespecificeerd wat in de praktijk wordt nagestreefd en wij laten de constructieve uitwisselingen zien die in de opleiding mogelijk zijn door het experimenteren met methoden en de kwaliteit van de gedeelde reflecties.

Het gebruik van niet-formeel onderwijs in dienst van het onderwijs:

Wat concreet ter discussie wordt gesteld in de praktijk van de leerkrachten:

Het *creëren van een groepsomgeving en een dynamiek van leerlingen* vereist het voorstellen van activiteiten van zelfkennis en kennis van anderen om het "Samen Leven" van de klasgroep te vergemakkelijken. Het uiten van iemands motivaties, emoties en gevoelens in een veilige en faciliterende omgeving helpt om het welzijn van elk individu in de klas te versterken. Luisteren naar de gedachten en gevoelens van anderen bevordert het inlevingsvermogen van de leerlingen en hun begrip voor diversiteit.

De dynamiek wordt bepaald door de opeenvolging van activiteiten en de complementariteit van de methoden.

De *aanpassing van de methoden aan de dienst van het onderwijs* neemt de vorm aan van een geheel van gediversifieerde activiteiten die elkaar aanvullen om tegemoet te komen aan de leervoorkeuren van elke leerling en het leerproces te vergemakkelijken. De onderwijsomgeving is gebaseerd op het cognitieve (de onderwezen kennis) maar ook op het inspireren (de betekenis van het leren), het sociaal-cognitieve (groepsdynamiek en comfort) en het meta-cognitieve (evaluatie van het leren). In dit perspectief zal het complementaire karakter van de methodes zich op één as concentreren en een stimulerend ritme in de pedagogische sessie zoeken.

Voor de studenten:

De kern van de beoogde competenties wordt gevormd door inzicht in zichzelf en anderen in termen van *leerprocessen en -stijlen* en *het samenleven met onze verscheidenheid aan gedachten en gedragingen*.

Wat werd besproken tijdens de training:

Terwijl het doel was met de methoden te experimenteren om hun hermobilisatie te vergemakkelijken, vormden de nabesprekingsmomenten om na te denken over de toepassing van de methoden voor ieder een ruimte die vragen verwelkomde en ieder de gelegenheid gaf na te denken over hoe en waarom de methode die hij had ervaren te gebruiken.

Expressie- en communicatievaardigheden:

Wat concreet ter discussie wordt gesteld in de praktijk van de leerkrachten:

Verticale en horizontale communicatie is de aanpassing van tijden voor het delen van kennis door de presentatie ervan (verticaliteit) en andere voor uitwisseling om het proces van kennisverwerving en verankering mogelijk te maken. Voor studenten gaat het er ook om te weten hoe zij kennis moeten delen en te weten hoe zij moeten luisteren om te leren.

De *rol van het vergemakkelijken* van een constructieve uitwisseling tussen de leerlingen wordt geconcretiseerd door de vorm (subgroep, methoden...) en door de voorgestelde bemiddeling.

Meer in het bijzonder bestaat de rol van de facilitator erin *ruimte te scheppen* voor conflictoplossing, voor het uiten van meningen en gevoelens.

Wat werd besproken tijdens de training:

De Denktank-activiteit was gericht op het uiten van emoties ten dienste van de schoolbehoud, het ging erom het ontstaan van ieders ideeën te vergemakkelijken en na te denken over hoe ruimte te geven en het uiten van gedachten en emoties binnen de klas te vergemakkelijken. In het voorbeeld van deze activiteit moeten de opkomende ideeën van de twee teams “horizontaal” bekeken worden om ervoor te zorgen dat het leren verankerd wordt. Het feit dat er twee teams zijn, dat de werktijd in tempo verloopt en dat de combinatie van het ontstaan van een idee en vervolgens de realisatie van een gekozen idee het bewustzijn van effectieve communicatie versterkt.

Samenwerkings- en coöperatieve leervaardigheden:

Wat concreet ter discussie wordt gesteld in de praktijk van de leerkrachten:

Het *rekening houden met de Ander* in de opbouw van de eigen reflectie is de belangrijkste inzet om samen te werken, het is noodzakelijk dat ieder zich bewust is van de toegevoegde waarde van de ander in zijn of haar leerproces. De uitdaging bestaat er dus in de sterke punten van elke leerling naar voren te brengen, de uitdrukking van elk van hen te waarborgen en het proces van “samen denken en samen doen” te begeleiden.

Om collectieve intelligentie mogelijk te maken, zijn gedeelde doelstellingen, een gemeenschappelijke taal en een kleine groep noodzakelijke voorwaarden.

Collectieve keuzes en besluitvorming zijn een bijzonder punt dat moet worden ondersteund, vooral met het onderscheid tussen een collaboratieve of coöperatieve activiteit. Om groepsmechanismen met ongelijke behandeling van meningsuiting en besluitvorming te voorkomen, begeleiden methoden de leerlingen in de stadia van meningsuiting, keuze en besluitvorming. In het geval van conflicten zijn deze stadia van essentieel belang.

Wat werd besproken tijdens de training:

Door de nuances tussen collaboratieve en coöperatieve activiteit op te nemen, moet een onderscheid worden gemaakt tussen de voorwaarden en het belang van de keuze van de methoden. Coöperatieve methoden impliceren onderlinge afhankelijkheid binnen de groep en de evaluatie zal collectief zijn. In dit geval zal het leren rekening te houden met de Ander, zijn beschouwingen en gedragingen noodzakelijk zijn om samen te leren en dingen tot stand te brengen die niet alleen kunnen worden gedaan.

De ontwikkeling van kritisch denken:

Wat concreet ter discussie wordt gesteld in de praktijk van de leerkrachten:

De analyse en de oplossing van problemen in complexe situaties met een menselijke dimensie willen gevoed worden door methoden van meningsverschil. De positie van de leraar als facilitator gaat gepaard met een constante vraagstelling om kennis op te bouwen.

Het *ter discussie stellen van de norm*, zowel voor leerkrachten als voor leerlingen, heeft tot doel verschillen te aanvaarden en te trachten ze te begrijpen in plaats van ze alleen maar te beoordelen. Het gaat erom het eigen waardesysteem te leren begrijpen en dat van anderen te proberen te begrijpen. Daartoe moeten de regels van de groep expliciet zijn en is de groep verantwoordelijk voor die regels. Het in twijfel trekken van conventionele regels voedt dit vermogen. Oefeningen om de invloed van de media of groepsdruk te begrijpen genieten de voorkeur.

Creatiefdenken is gericht op het verkennen van mogelijke alternatieven door het ontstaan van ideeën die voortvloeien uit het inzicht in het probleem en de creativiteit van het individu en/of de groep. Creatief denken helpt om adaptief en flexibel te reageren op alledaagse situaties. De methoden voor het ontstaan van ideeën zijn dus een training in aanpassingsvermogen.

Wat werd besproken tijdens de training:

Tijdens de opleiding hebben wij van gedachten gewisseld over de complexe situatie van het onderwijs door de mechanismen ter bestrijding van schooluitval, de invloed van de directie en collega's en de macht/wil/kennis op het niveau van de leraar in vraag te stellen. Deze systemische analyse van de strijd tegen vroegtijdig schoolverlaten is een concreet voorbeeld dat de veelheid aan mogelijke strategieën, de hoogte van de inzet en de elementen van onzekerheid aantoont.

Enkele van de tijdens de opleiding gebruikte methoden waren de gelegenheid om na te denken over relaties op verschillende schaalniveaus, met name om de leerlingen beter te begrijpen en hen in staat te stellen zichzelf beter te begrijpen.

De reeds genoemde methode van Abigail stelde ons bijvoorbeeld in staat te debriefen over de uitdrukking van persoonlijke oordelen ten overstaan van haar eigen peergroep. Inzicht in iemands relaties en de oorsprong van iemands waardesysteem is een opening naar systemische analyse.

De methode van de beroepencarrousel, bijvoorbeeld, maakt het mogelijk na te denken over de oriëntatie en de motivatie om van verschillende ingangen te leren.

BIBLIOGRAFIE

Alberta Advanced Education and Technology (AAET). (2007, December 20). Building vibrant learning communities: framework and actions to strengthen community adult learning councils and community literacy programs. Retrieved from <http://www.advancededucationandtech.alberta.ca/community/publications/vibrantlearning.aspx>

AVATAR: www.euroavatar.eu

Becker, G. S. (1964) Human capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education (Chicago, University of Chicago Press).

Cabus, S. & De Witte, K. (2013) Why do students leave education early? Theory and evidence on high school dropout rates. TIER WP 13/01.

Centre d'études et de recherches sur les qualifications, 2013, Décrochage scolaire: un premier bilan des études du Cereq - <http://www.cereq.fr/articles/Focus/Decrochage-scolaire-un-premier-bilan-des-etudes-du-Cereq>

Clarck, D. (2011) Do recessions keep students in school? The impact of youth unemployment on enrolment in post-compulsory education in England, *Economica*, 78, pp. 523-545.

CNESCO: Conseil national d'évaluation du système scolaire, www.cnesco.fr/fr/decrochage-scolaire/ <http://www.cnesco.fr/fr/decrochagescolaire/facteurs/absenteisme/>

CNESCO: Conseil national d'évaluation du système scolaire, *Des préconisations pour agir plus efficacement face au décrochage scolaire*, <http://www.cnesco.fr/fr/decrochage-scolaire/preconisations/>

Con I Bambini Impresa Sociale - Openpolis processing - www.openpolis.it/labbandono-scolastico-e-un-problema-serio-al-sud-e-non-solo/

EUMOSCHOOL Emotional Education for Early School Leaving Prevention – Erasmus + - KA2: Strategic Partnership | School - www.eumoschool.eu

European Commission/EACEA, Eurydice, 2018. Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems in Europe – 2018. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Hanushek, E. A. & Wossmann, L. (2011) The economics of international differences in educational achievement, in: E. A. Hanushek, S. Machin & L. Wossman (Eds) Handbooks in Economics (The Netherlands, North Holland).

Jimerson, S. R., Anderson, G. E. & Whipple, A. D. (2002) Winning the battle and losing the war: examining the relation between grade retention and dropping out of high school, *Psychology in the Schools*, 39, pp. 441-457.

Focus “Principali dati della scuola – Avvio Anno Scolastico 2018/2019”; September 2018; MIUR

Lacroix, M. et Potvin, P. (2014), Le décrochage scolaire, Université du Québec à Trois-Rivières - <http://rire.ctreq.qc.ca/wp-content/uploads/2014/07/Le-d%C3%A9crochage-scolaire.pdf>

Ministère de l'éducation nationale, de la jeunesse et des sports, *La lutte contre le décrochage scolaire*, <https://www.education.gouv.fr/cid55632/40-la-lutte-contre-le-decrochage-scolaire.html>

Ministry of Education, University and Research [Italy] (MIUR- www.miur.gov.it)

Monseur, C. et Baye, A. (2017). L'absentéisme scolaire en France comparativement aux pays de l'OCDE : l'apport de PISA. Paris : Cnesco. http://www.cnesco.fr/wp-content/uploads/2017/12/171205_Rapport-Monseur-Baye.pdf

Montmarquette, J., Viennot-Briot, N. & Dagenais, M. (2007) Dropout, school performance, and working while in school, *The Review of Economics and Statistics*, 89, pp. 752-760.

Municipality of Palermo - www.comune.palermo.it

OECD, “Education GPS” - www.gpseducation.oecd.org

OECD (2017), Education Policy Outlook: Italy;
www.oecd.org/education/policyoutlook.htm

OECD (2017) SKILLS STRATEGY DIAGNOSTIC REPORT: ITALY,
[https://www.oecd.org/skills/nationalskillsstrategies/
Diagnostic-report-Italy.pdf](https://www.oecd.org/skills/nationalskillsstrategies/Diagnostic-report-Italy.pdf)

Othman, N., & Amiruddin, M. H. (2010). Different perspectives of learning styles from VARK model. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 7, 652-660.

Rumberger, R. W. (2011) Dropping out. Why Students Drop out of High School and What Can Be Done About It (Cambridge, Harvard University Press).

Save The Children, Fondazione Giovanni Agnelli, FUORI CLASSE: UN MODELLO DI SUCCESSO PER IL CONTRASTO DELLA DISPERSIONE SCOLASTICA, [https://www.savethechildren.it/sites/default/files/
files/uploads/pubblicazioni/fuoriclasse-un-modello-di-successo-il-
contrasto-alla-dispersione-scolastica.pdf](https://www.savethechildren.it/sites/default/files/files/uploads/pubblicazioni/fuoriclasse-un-modello-di-successo-il-contrasto-alla-dispersione-scolastica.pdf)

Tumini, A. & Taylor, M. (2013) The impact of local labor market conditions on school leaving decisions. Paper presented at Population Association of America, New Orleans, LA.

www.drop-in.eu

pistes solidaires

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.